

В. Г. Соловійов,
студент Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

УДК 346.9:340:69

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

У статті досліджено окремі проблеми щодо призначення судових експертиз у господарському процесі, зокрема стосовно підстав призначення експертизи, особливостей визначення предмета дослідження та питань, що виносяться на розгляд експерта, визначення строків проведення судових експертиз, а також підстав для проведення повторної судової експертизи.

Ключові слова: *судовий експерт, судова експертиза, експертна діяльність, спеціаліст, спеціальні знання, строк проведення судової експертизи, повторна судова експертиза.*

Судова експертиза – самостійна процесуальна форма перевірки наявних та отримання нових доказів. Експертиза покликана підвищити доказову силу матеріалів справи та сприяти встановленню об'єктивної істини. У сучасних умовах через різноманітність суспільних відносин, які можуть стати предметом судового розгляду, важливим є забезпечення правосуддя незалежною, об'єктивною кваліфікованою експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки.

Судово-експертна діяльність – це особливий вид юридичної діяльності, якій, на думку Н. Клименко, властиві певні специфічні особливості, зокрема, правовий характер, відносна самостійність експерта, дослідницький характер діяльності тощо [1, с. 71].

Правовий характер діяльності судового експерта ґрунтується на конституційній вимозі регламентації засад судової експертизи виключно законом (пункт 14 частини першої

статті 92 Конституції України) [2]. Основним нормативно-правовим актом, що визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності, є Закон України «Про судову експертизу», прийнятий 25 лютого 1994 року [3]. Стаття 91 цього Закону визначає судову експертизу як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

Відповідно до частини першої ст. 41 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) експертиза в господарському процесі призначається для з'ясування питань, що потребують спеціальних знань [4]. При цьому чіткого визначення предмета експертизи та «спеціальних знань» цей Кодекс не містить.

На відміну від ГПК України, Цивільний процесуальний кодекс України конкретизує

сферу спеціальних знань шляхом віднесення до них знання у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо [5, ст. 143]. Деякими науковцями спеціальні знання визначаються як знання, що лежать в основі тих чи інших спеціальностей та спеціалізацій [6, с. 5]. Ю. Орлов визначає спеціальні знання як знання, що виходять за межі загальноосвітньої підготовки та життєвого досвіду, якими володіє більш чи менш вузьке коло осіб [7, с. 5–6].

Як зазначається в пункті 2 постанови пленуму Вишого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 4 «Про деякі питання практики призначення судової експертизи», судова експертиза призначається лише у разі дійсної потреби у спеціальних знаннях для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування, тобто у разі, коли висновок експерта не можуть замінити інші засоби доказування [8].

Крім того, Вищий господарський суд України, відповідаючи у пункті 24 Інформаційного листа від 18.03.2008 р. № 01-8/164 «Про деякі питання застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2007 році» на питання, чи повинен господарський суд у призначенні судової експертизи обґрунтовувати неможливість розгляду справи без з'ясування питань, поставлених на вирішення експерта, звернув увагу на вимогу пункту 3 частини другої статті 86 ГПК України щодо вмотивованості належним чином будь-якої ухвали господарського суду (в тому числі й ухвали про призначення судової експертизи). Відтак господарський суд, виносячи ухвалу про призначення судової експертизи, має відповідним чином обґрунтувати в ній необхідність проведення такої експертизи [9].

Отже, в кожному конкретному випадку суд визначає наявність потреби в спеціальних знаннях на власний розсуд, однак це не виключає обов'язок суду належним чином обґрунтувати таку необхідність.

У Довіднику з підготовки матеріалів, що направляються на судову експертизу арбітражними судами, затверджені спільним наказом Вишого арбітражного суду України

та Міністерства юстиції України від 14.07.1998 р. № 11/40/5, який має методологічне і допоміжне значення для суддів господарських судів при призначенні ними відповідної судової експертизи, наведено орієнтовні переліки питань, що ставляться експерту, залежно від предмета експертизи [10]. Проте у практиці господарських судів виникають чимало труднощів у встановленні як доцільності проведення судової експертизи в певній справі, так і формулюванні запропонованих експертам питань. Досить часто ці проблеми пов'язані із визначенням кола обставин, які не можуть бути встановлені судом самостійно та, відповідно, вимагають проведення судової експертизи.

Як відомо, в науці сформовано підхід, за яким знання в галузі права не належать до спеціальних знань, стосовно яких проводиться судова експертиза. Це пов'язано з тим, що більшість європейських країн континентальної традиції обстоює принцип «суддя знає право» (*jura novit curia*), за яким від сторін судового розгляду не вимагається встановлення і доведення змісту права, що підлягає застосуванню в їх справі. Суб'єктом, який знає і застосовує право, є суд [11, с. 6]. Це стало основою для формування позиції, що знайшла відображення у працях більшості радянських та сучасних вітчизняних науковців, – предметом експертизи не можуть бути знання у галузі права [12, 13, 14, 15].

Таким чином, вважається неправильним ставити перед судовими експертами питання, що за своєю природою є правовими та вирішення яких віднесено до компетенції суду, наприклад: тлумачення законодавчих та інших нормативних актів; вирішення питання про відповідність окремих підзаконних нормативно-правових актів вимогам закону; надання правової оцінки діям сторін чи обставинам справи тощо.

Така позиція підтримана і Пленумом Вишого господарського суду України, який у постанові від 23.03.2012 р. № 4 «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» зазначив таке: «Не може розглядатись як судова експертиза у розумінні стат-

ті 1 Закону (йдеться про Закон України «Про судову експертизу». – В. С.) та статті 41 ГПК України дане вченими тлумачення законодавчих актів, пов'язане з наявністю у цих актах неясностей, неузгодженостей, суперечностей чи інших недоліків. Документ, виданий за результатами тлумачення вченими правової норми, доказового значення не має і посилається на нього в обґрунтування рішення не можна» [8].

З огляду на таку позицію спірним вбачається положення статті 111²² ГПК України стосовно доручення суддею-доповідачем Верховного Суду України під час підготовки справи до розгляду відповідним фахівцем науково-консультативної ради при Верховному Суді України підготувати науковий висновок щодо норми матеріального права, яка неоднаково застосована судом (судами) касаційної інстанції у подібних правовідносинах. Вважаємо, що така законодавча норма не повною мірою узгоджується з приписами статті 124 Конституції України та статті 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якими правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, делегування цих функцій та їх привласнення іншими органами чи посадовими особами не допускається [2; 16].

Разом із тим, ураховуючи процеси глобалізації та постійне зростання обсягу приватноправових відносин з іноземним елементом, актуальним на сьогодні є питання можливості залучення до судового процесу експертів з метою тлумачення змісту норм іноземного права.

Відповідно до статті 4 ГПК України господарський суд у випадках, передбачених законом або міжнародним договором, застосовує норми права інших держав.

Беручи до уваги викладену вище позицію про те, що знання в галузі права не належать до спеціальних знань, на основі яких проводиться експертиза, деякі автори стверджують, що в господарському (арбітражному) процесі не можна призначати експертизу для вирішення правових питань, у тому числі тих, що стосуються змісту і порядку застосування норм іноземного права, не виключаю-

чи при цьому можливість задля встановлення існування та змісту норм іноземного права звернення суду у встановленому порядку, без призначення експертизи, за відповідним сприянням і роз'ясненням до компетентних органів та організацій держави за кордоном або залучення спеціалістів [17, с. 192–193].

ГПК України не містить безпосереднього припису щодо можливості залучення експертів чи спеціалістів для тлумачення норм іноземного права. Проте відповідно до частини першої статті 79 цього Кодексу господарський суд має право зупинити провадження у справі у разі звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Також частиною другою статті 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачено, що суд чи інший орган з метою встановлення змісту норм права іноземної держави може звернутися в установленому законом порядку до Міністерства юстиції України чи інших компетентних органів та установ в Україні чи за кордоном або залучити експертів [18]. Однак зауважимо, що до теперішнього часу порядок такого звернення до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави, Міністерства юстиції України чи іншого компетентного органу та установи України із судовим дорученням про надання правової допомоги, включаючи з'ясування змісту норм іноземного права, на законодавчому рівні не визначено.

Таким чином, можна зробити висновок про науково обґрунтовану та підтримувану судовою практикою позицію національного законодавця щодо неможливості призначення судової експертизи з питань, що належать до галузі права, крім випадків необхідності з'ясування наявності та змісту норм іноземного права у спірних правовідносинах, що розглядаються вітчизняним судом.

Водночас залишаються спірними питання щодо статусу результатів такої правової допомоги, а саме: чи повинні вони розглядатися як висновки судового експерта в контексті

приписів статей 41, 42 ГПК України і Закону України «Про судову експертизу» та, відповідно, братися до уваги судом як доказ.

На наш погляд, ефективне тлумачення та застосування норм іноземного права вітчизняним суддею без використання знань експертів та спеціалістів в іноземному праві є неможливим. Залучення експертів для тлумачення норм міжнародного права є ключовим способом пошуку інформації про іноземне право та розповсюджену світову практику. Так, наприклад, у деяких державах створюються навіть окремі інститути, які спеціально займаються проблемами застосування іноземного права. Практика існування подібних інститутів відома в багатьох країнах, зокрема в Швейцарії аналогічну задачу виконує Лозаннський інститут порівняльного права, в Нідерландах діє Міжнародний правовий інститут, у Франції – Інститут міжнародного права. Інший шлях – створення спеціальних органів, що надавали б відповідну інформацію, при вищих судових органах держави. Подібні органи існують, зокрема, при верховних судах у Німеччині та Японії [11, с. 8, 10].

Враховуючи викладене вище, вважаємо, що тлумачення змісту іноземного права господарськими судами України має забезпечуватися такими шляхами:

1) призначення судової експертизи відповідно до Закону України «Про судову експертизу»;

2) звернення до Міністерства юстиції України чи інших компетентних органів (наприклад, торговельно-промислові палати), в тому числі іноземних держав (наприклад, іноземні судові установи) за відповідним правовим висновком;

3) залучення спеціалістів з метою тлумачення змісту норм іноземного права.

З огляду на це в ГПК України має бути узаконено можливість використання висновків Міністерства юстиції України, інших компетентних органів, включаючи органи іноземних держав, як доказів.

Стосовно ж залучення спеціалістів як з метою тлумачення змісту норм іноземного права, так і з інших питань, вважаємо необ-

хідним зазначити, що законодавче впровадження можливості залучення спеціаліста для участі в господарському процесі відповідатиме тенденціям вдосконалення господарського судочинства та сприятиме підвищенню ефективності процесу доказування.

Як відомо, основною відмінністю консультації спеціаліста від висновку експерта є те, що консультація здійснюється без проведення спеціальних досліджень. Це дозволяє уникнути значних фінансових витрат та прискорити судовий розгляд у тих випадках, де можна обійтися без проведення експертизи, що зазвичай є довготривалою та затратною.

Як слушно зазначає В. Москаленко, в господарському процесі важливими є консультації спеціалістів з питань, пов'язаних із перебігом господарських операцій та оцінкою спрямованості дій сторін і природою тих чи інших документів, що використовуються в господарській діяльності, з'ясуванням вживаних у діловому обороті термінів, вирішенням інших питань, які потребують знань з практики господарської діяльності, в тому числі й консультації аудитора [19, с. 460]. Деякі науковці наголошують на необхідності залучення судом спеціалістів також і на стадії вирішення питання про призначення експертизи (зокрема технічної) в господарському процесі з метою правильного формулювання питань експертам [20, с. 190].

Можливість залучення поряд з експертами також і спеціалістів для надання відповідних роз'яснень та консультацій передбачена більшістю процесуальних кодексів країн СНД (наприклад стаття 51 Арбітражного процесуального кодексу Російської Федерації [21], стаття 71 Господарського процесуального кодексу Республіки Білорусь [22] тощо).

У зв'язку із зазначеним вище, на нашу думку, доцільним є доповнення ГПК України статтями 42¹ та 42² такого змісту:

«Стаття 42¹. Залучення спеціаліста

Господарський суд може залучити спеціаліста з метою надання усних або підготовки письмових консультацій чи роз'яснень з питань, що потребують спеціальних знань.

Спеціалістом може бути особа, яка воло-

діє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації під час вчинення процесуальних дій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Спеціаліст зобов'язаний з'явитися за викликом суду, відповідати на поставлені судом запитання, давати усні консультації та письмові роз'яснення, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, у разі потреби надавати суду технічну допомогу.

Допомога спеціаліста не може стосуватися правових питань.

Спеціаліст має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у цивільному процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями та навичками, з дозволу суду ставити запитання особам, які беруть участь у справі, та свідкам, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Стаття 42². Тлумачення змісту іноземного права

З метою встановлення змісту норм права іноземної держави суд може звернутися із судовим дорученням до Міністерства юстиції України чи інших компетентних органів та установ в Україні чи за кордоном або залучити експертів чи спеціалістів для надання правових висновків».

Говорячи про проблемні питання призначення судових експертиз, слід також звернути увагу і на необхідність визначення строків проведення судової експертизи, що мають значний вплив на перебіг усього господарського процесу, оскільки відповідно до статті 79 ГПК України призначення господарським судом судової експертизи є підставою для зупинення провадження у справі. Відтак на практиці призначення судової експертизи досить часто є обставиною затягування розгляду справи.

Строки проведення експертних досліджень і порядок їх встановлення з урахуванням складності дослідження та експертного навантаження регламентовано підпунк-

том 1.13 пункту 1 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 р. № 144/5) (далі – Інструкція). Залежно від складності дослідження ці строки можуть варіювати від десяти днів до трьох місяців. У виняткових випадках, якщо експертиза є особливо складною, потребує вирішення більше десяти питань або вирішення питань, що вимагають декількох досліджень, чи налічує більше п'яти томів матеріалів справи, або є комплексною чи потребує залучення фахівців з інших установ (у тому числі судово-медичних), підприємств, організацій і не може бути виконана в зазначені строки, більший розумний строк установлюється за письмовою домовленістю із судом, який призначив експертизу, після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів [23].

Важливого значення при цьому набуває питання відповідності строку проведення судової експертизи та тривалості судового провадження в цілому вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) щодо права на справедливий судовий розгляд, складовим елементом якого є розумний строк розгляду спору [24].

Європейський суд з прав людини (далі – Суд), розглядаючи справи щодо порушення статті 6 Конвенції, неодноразово наголошував, що держава не може виправдовувати затримки в судовому розгляді справ, посилаючись на процедурні чи інші недоліки судової системи [25]. Наприклад, у рішенні у справі «Caruano v. Italy» (§ 30) Суд зазначив, що «експерти працюють в межах судового розгляду, який контролюється суддею. Він залишається відповідальним за підготовку справи до судового розгляду та швидкий хід процесу» [26]. У рішенні справи «Калініченко проти України» (§ 37) український уряд стверджував, що заявник відповідає за кілька ситуацій затримання розгляду справи, вказуючи, зокрема, на клопотання заявника

про повернення справи на додаткове розслідування та на кілька клопотань про проведення судових експертиз. Проте, на думку Суду, «клопотання заявника про повернення справи на додаткове розслідування не було безпідставним, адже зрештою воно було підтримано районним судом». У цій справі Суд зауважив, що факт проведення низки судових експертиз не виправдовує допущену тривалість провадження. Повторні клопотання заявника задовольнялись, оскільки національні органи державної влади погоджувались, що матеріали, подані слідчими органами, були неповними [26]. Отже, позиція Суду зводиться до того, що відповідальність за пропуск розумного строку, незалежно від наявності та тривалості експертиз, покладається на суд, який розглядав справу.

На необхідності дотримання приписів Конвенції та передбачених Інструкцією строків проведення експертизи наголошується і в постанові пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 4 «Про деякі питання практики призначення судової експертизи», де, зокрема, зазначено, що господарські суди повинні реагувати на відповідні порушення шляхом винесення окремих ухвал у порядку, встановленому статтею 90 ГПК України [9].

Вважаємо, що вирішити проблеми, пов'язані із строками проведення судових експертиз, можливо було б шляхом запровадження на законодавчому рівні максимального строку проведення судової експертизи та відповідальності експертів за порушення строків, установлених в ухвалі суду про призначення експертизи.

Крім того, слід вказати ще на одну, пов'язану з експертизами обставину, що часто сприяє затягуванню судового процесу – це необґрунтоване призначення повторної судової експертизи.

Так, відповідно до частини четвертої статті 42 ГПК України господарський суд при необхідності може призначити повторну судову експертизу і доручити її проведення іншому судовому експерту [4].

Як зрозуміло з цитованої норми, в законодавстві відсутні критерії, якими повинен ке-

руватись господарський суд при призначенні повторної судової експертизи. Проте в науці сформувалася позиція, згідно з якою повторна експертиза призначається в тих випадках, коли виникає сумнів в обґрунтованості або правильності висновку експерта, і доручається іншому експерту або комісії експертів [1, с. 145]. Деякі науковці вважають, що повторною є експертиза, яка проводиться стосовно тих самих питань у разі незгоди суб'єкта, який призначив експертизу, з її висновками [6, с. 54].

Більш правильною, на наш думку, є позиція російського законодавця, який у статті 87 Арбітражного процесуального кодексу Російської Федерації чітко передбачив можливість призначення повторної експертизи з тих самих питань у випадках виникнення сумнівів в обґрунтованості висновку експерта чи наявності протиріч у висновках експерта чи комісії експертів. Проведення такої експертизи доручається іншому експерту або іншій комісії експертів [21].

Вважаємо також слушною позицію Вищого господарського суду України, викладену в Інформаційному листі від 04.06.2008 р. № 01-8/348 «Про деякі питання, пов'язані зі строками проведення судових експертиз», відповідно до якої повторна судова експертиза може бути призначена у разі:

- визнання висновку експерта необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам справи;
- якщо висновок експерта викликає сумнів у його правильності;
- наявності розходжень у висновках кількох експертів та неможливості їх усунення шляхом одержання додаткових пояснень експертів у судовому засіданні.

У зв'язку з цим вважаємо, що з метою уточнення підстав для призначення повторної судової експертизи в господарському процесі необхідно частину четверту статті 42 ГПК України викласти у такій редакції:

«За наявності сумнівів у правильності висновку експерта (необґрунтованість, суперечність з іншими матеріалами справи тощо) або розходжень у висновках кількох експертів, що неможливо усунути шляхом

одержання додаткових пояснень експерта(ів) у судовому засіданні, суд може призначити повторну експертизу, доручивши її проведення іншому(им) експерту(ам)».

Таким чином, з огляду на викладені вище проблеми вирішення господарськими судами питань, що виникають під час судового розгляду справи та потребують спеціальних знань, можна зробити висновок про нагальність законодавчого вирішення цих проблем, зокрема, шляхом закріплення в ГПК України:

1) можливості залучення спеціаліста для участі в господарському процесі;

2) можливості використання як доказів результатів надання господарському суду правової допомоги в частині тлумачення норм іноземного права;

3) максимальних строків проведення судової експертизи та відповідальності експерта за порушення цих строків;

4) підстав для призначення повторної судової експертизи.

Список використаних джерел

1. Клименко Н. І. Судова експертологія : курс лекцій / Н. І. Клименко. – К. : Ін Юре, 2007. – 528 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232 (зі змінами).
4. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-ХІІ (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-ІV (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
6. Експертизи в судовій практиці / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 388 с.
7. Орлов Ю. К. Производство экспертизы в уголовном процессе / Ю. К. Орлов. – М., 1982. – 72 с.
8. Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 № 4 «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12>.
9. Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 18.03.2008 № 01-8/164 «Про деякі питання застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2007 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_164600-08.
10. Довідник з підготовки матеріалів, що направляються на судову експертизу арбітражними судами, затверджений спільним наказом Вищого арбітражного суду України та Міністерства юстиції України від 14.07.1998 № 11/40/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0011800-98/>.
11. Белоглазев А. И. Эксперты в международных условиях (в гражданских и уголовных судебных процессах, арбитражных и инвестиционных разбирательствах) / А. И. Белоглазев, Р. Хотова. – К. : Таксон, 2011. – 504 с.
12. Давтян А. Г. Экспертиза в гражданском процессе / А. Г. Давтян. – М. : СПАРК, 1995. – 83 с.
13. Додин Е. В. Доказательства в административном процессе / Е. В. Додин. – М. : Юрид. лит., 1973. – 192 с.
14. Орлов Ю. К. Заключение эксперта и его оценка (по уголовным делам) / Ю. К. Орлов. – М. : Юрист, 1995. – 64 с.
15. Эйсман А. А. Заключение эксперта (Структура и научное обоснование) / А. А. Эйсман. – М. : Юрид. лит., 1967. – 135 с.
16. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
17. Треушников М. К. Судебные доказательства. – 3-е изд., испр. и доп. – М., 2004. – 272 с.
18. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
19. Москаленко В. С. Участь специалистов в розгляді справ та посередництво як можливі визначальні ознаки господарської юрисдикції / В. М. Москаленко // Становлення господарської юрисдикції в

Україні – 20 років досвіду. Проблеми і перспективи : матер. наук.-практ. конф. (24–26 травня 2011, м. Одеса) / Вищий господарський суд України ; Одеський апеляційний господарський суд ; відп. за вип.: А. Й. Осетинський [та ін.]. – О. : Астропринт, 2011. – С. 460–462.

20. Єфіменко В. В. Деякі проблемні питання призначення судово-технічних експертиз в господарському процесі / В. В. Єфіменко // Становлення господарської юрисдикції в Україні – 20 років досвіду. Проблеми і перспективи : матер. наук.-практ. конф. (24–26 травня 2011, м. Одеса) / Вищий господарський суд України ; Одеський апеляційний господарський суд ; відп. за вип.: А. Й. Осетинський [та ін.]. – О. : Астропринт, 2011. – С. 187–192.

21. Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 05.05.1995 № 70-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://duma.consultant.ru/page.aspx?1157497>.

22. Хозяйственный процессуальный кодекс Республики Беларусь от 15.12.1998 № 219-3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=НК9800219&p2={NRPA}>.

23. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 № 144/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

24. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

25. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О. Л. Жуковської. – К. : ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. – С. 218.

26. Ягунов Д. В. Категорія «розумний строк судового розгляду» у практиці Європейського суду з прав людини / Д. В. Ягунов // Вісник адвокатури. – 2009. – № 4.

27. Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 04.06.2008 № 01-8/348 «Про деякі питання, пов'язані зі строками проведення судових експертиз» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_348600-08.

Соловьев В. Г. Некоторые проблемные вопросы назначения судебных экспертиз в хозяйственном процессе.

В статье исследованы отдельные проблемы назначения судебных экспертиз в хозяйственном процессе, в частности относительно оснований назначения экспертизы, особенностей определения предмета исследования и вопросов, которые выносятся на рассмотрение эксперта, определения сроков проведения судебных экспертиз, а также оснований для проведения повторной судебной экспертизы.

Ключевые слова: *судебный эксперт, судебная экспертиза, экспертная деятельность, специалист, специальные знания, срок проведения судебной экспертизы, повторная судебная экспертиза.*

Solovjov V. G. Some issues of forensic inquiry in the economic proceedings.

In the article features of forensic inquiry in the economic proceedings, namely the main purpose of examination, the specifics of the research subject and the issues that are brought to the forensic analysis as well as the terms of forensic analysis and the grounds for re-examination are analysed.

Key words: *forensic expert, forensic analysis, expert activities, expertise, terms of forensic analysis, re-examination.*